

Oberbaumbrücke, Görlitzerpark, Oraniënstrasse en Checkpoint Charlie

Wandeling door Berlijn-Kreuzberg 36

Ten tijde van de koude oorlog was het stadsdeel Kreuzberg vooral bekend vanwege de alternatieve scene en de grote populatie aan Turken en ander buitenlanders. Vooral het oostelijk deel van de wijk met de beroemde postcode SO36 droeg bij aan dit beeld. Het gebied lag in een uithoek van West-Berlijn, tegen de muur aan. Voor mensen die zich meer konden permitteren, was dit deel van de stad niet interessant.

Vlak na de val van de muur leek het erop dat het creatieve deel van de bevolking Kreuzberg ging verlaten. In Oost-Berlijn stonden veel panden leeg, was nog weinig geregeld en konden naar hartenlust feesten en exposities worden georganiseerd op de meest bijzondere plekken. In de Oraniënstrasse, tot de val van de muur het middelpunt van het uitgaansleven in SO36, waren de gevolgen goed te zien. De clubs die er lagen, sloten vrijwel allemaal hun deuren. Een deel van de cafés hield het ook voor gezien. Zelfs de punkers die er jarenlang het trottoir hadden bevolkt, vertrokken naar de Alexanderplatz en de omgeving van de Schönhauser Allee. De laatste jaren is Kreuzberg echter weer helemaal terug. De leegloop die de wijk kenmerkte na de val van de muur is een halt toegeeroepen. Vooral rond de Schlesische Strasse ontstaat een uitgaans gebied dat mensen vanuit heel Berlijn naar deze wijk trekt. In het kielzog van bekende clubs als Watergate openen hier steeds meer cafés, winkeltjes, restaurants en kleinere clubs hun deuren. Daarbij kiezen veel kunstenaars en muzikanten voor Kreuzberg als uitvalsbasis. Het is duidelijk: het is weer spannend in Kreuzberg.

Tijdens deze wandeling loop je dwars door de wijk SO36. Je start bij U-Bahnhof Schlesisches Tor en eindigt bij het Anhalter Bahnhof. U-Bahnhof Schlesisches Tor is bereikbaar met de U1 en de U15. Tijdens de wandeling kom je onder andere langs de Oberbaumbrücke, club Watergate, het Görlitzerpark, de Oraniënstrasse, Checkpoint Charlie, Martin-Gropius-Bau en Anhalter Bahnhof. De wandeling is ongeveer zeven kilometer lang.

A. Bahnhof Schlesisches Tor

Het station is gebouwd rond 1900 en geheel in renaissancestijl opgetrokken. In de tijd van de muur was dit het eindstation voor de U-bahn uit West-Berlijn. Nu lopen de rails weer door naar Friedrichshain.

1. Neem de uitgang Schlesische Strasse. Steek onder aan de trap rechts over en loop naar links. Je staat nu aan de Schlesische Strasse.

B. Snackbar

Let eens op de imbijs voor je onder de rails. Helemaal in de stijl van het station. Het was vroeger een openbaar toilet.

2. Steek de Schlesische Strasse over en loop via de Oberbaumstrasse met de rails mee naar de Oberbaumbrücke. De twee torens van de brug liggen voor je.

C. Watergate

Rechts naast de brug, aan het water ligt Watergate. Dit is een van de meest hippe danceclubs van Berlijn. Van achter de grote ramen aan de waterzijde zie je 's nachts de mooi verlichte brug liggen. Vanaf het voorjaar zie je 's morgens in het oosten, boven de Spree, de zon opkomen.

D. Oberbaumbrücke

De brug voert van Kreuzberg naar Friedrichshain en is tussen 1892 en 1896 gebouwd. Daarvoor lag hier een houten brug. Opvallend zijn de twee torens die als stadspoorten midden in de Spree staan. De brug was dan ook ooit het punt waar schepen vanuit het oosten Berlijn binnenvoeren en waar zij belasting moesten betalen.

De brug is gebouwd van steen. Alleen het middendeel is van ijzer. Dit deel werd in 1945 op bevel van Hitler opgeblazen om de oprukkende Russen tegen te houden. In de DDR-tijd werd de brug provisorisch gerepareerd. Tussen 1961 en 1972 was de brug, door de bouw van de muur gesloten. Van 1972 tot 1989 vormde de brug een grensovergang voor West-Berlijners die te voet naar Oost-Berlijn wilden.

Tot 1995 werd de brug helemaal gerestaureerd en werd het ijzeren middendeel geplaatst. Vanaf dit middendeel is bij helder weer een prachtige zonsondergang boven de Spree te zien.

3. Loop terug over het trottoir aan de kant van de torens van de brug weg. Loop rechtdoor via de Falkensteinstrasse tot het aan eind van de straat. Voor je ligt het Görlitzer Park.

E. Görlitzer Park

Het park ligt op de plek waar tot 1952 het Görlitzer Bahnhof lag. Dit was het beginpunt van de trein naar zuid-oost Duitsland (Görlitz, Zittau). Tussen 1962 en 1975 werd het station in gedeelten opgeblazen en het terrein schoongeveegd. Het huidige park ontstond geleidelijk tussen 1987 en 1995. Een paar loodsen doen nog denken aan het vroegere station.

Het park biedt veel ontspanning voor mensen die in de omgeving wonen. Behalve ligweiden, een kinderboerderij, sportvelden en een natuurtuin zijn er ook een verkeersoefenparcours voor kinderen en een rodelberg.

4. De wandeling gaat verder op de Wiener Strasse aan de overkant van het park. Je kunt vanuit de Falkensteinstrasse recht door het park naar de Wiener Strasse lopen. Je kunt ook door het park en rechts aanhouden. Aan het eind dan naar links om ook weer op de Wiener Strasse te komen. Volg de Wiener Strasse naar rechts.

F. Wiener Strasse

De Wiener Strasse is vernoemd naar de Oostenrijkse hoofdstad Wenen. De straat heet zo omdat in de achttiende eeuw vanuit het nabijgelegen Görlitzer Bahnhof de eerste treinen vanuit Berlijn naar Wenen reden.

Aan de rechterkant ligt het Spreewaldbad, een ontspanningscentrum met zwembaden, speelbaden, glijbanen, sauna's en gymnastiekruimten. Het bad ontstond tussen 1982 en 1987 als onderdeel van een grote opknapbeurt van de wijk. Het zwembad toont zich naar de straatkant met een massieve bakstenen façade. Achter die gevel is het gebouw vrijwel geheel van glas. Omdat het bad doorloopt tot in het Görlitzer Park vergeet je, eenmaal binnen, dat je midden in de stad zit.

Vorbij het zwembad springt de brandweerkazerne (nr. 64) met muurschilderingen van heldhaftige brandweermannen in het oog. Verder is de Wiener Strasse een straat waar de mensen uit de wijk inkopen doen. Er zijn tweedehands kledingwinkels, supermarkten, kruidenierszaken en cafés. Van die laatste staan vooral Madonna (nr. 22) en Wild at Heart (nr. 20) bekend als cafés waar de alternatieve incrowd van Kreuzberg komt. In de straat staan twee huurkazernes die onder monumentenzorg staan (nr. 8/9 en 12/13).

5. Loop de Wiener strasse uit. Aan het einde van de straat bevindt zich het Görlitzer Bahnhof.

G. Görlitzer Bahnhof

Dit station is een zogenaamde 'hochbahnhof', hetgeen betekent dat de sporen en de perrons op een etage liggen. Het station is in 1902 gebouwd aan de eerste U-bahnlijn. In 1926 kreeg het de naam Görlitzer Bahnhof naar het gelijknamige treinstation dat een kilometer verderop lag. Het station valt vanwege zijn bijzondere constructie uit ijzer en glas onder monumentenzorg.

In de jaren tachtig van de vorige eeuw was de Görlitzer Bahnhof een bekend station. Wie er uit de U-bahn stapte, kon niet om de massa punkers heen die op de trappen van het station zaten en om kleingeld bedelden. Vanaf het station tot ver in de nabijgelegen Oranienstrasse werd het straatbeeld bepaald door gescheurde kleren, hanenkammen in alle kleuren van de regenboog, blikken bier en de vraag om 'groschen' (kleingeld). Na de val van de muur heeft een groot deel van de scene zich verplaatst naar verschillende oostelijke delen van de stad. Een concentratie als toen aan de Görlitzer Bahnhof tref je nu nergens meer aan.

6. Steek vanuit het Görlitzer bahnhof de Skalitzer Strasse over en loop, in het verlengde van de Wiener Strasse, de Oranienstrasse in.

H. Oranienstrasse

De Oranienstrasse is de belangrijkste straat in de wijk met de oude postcode SO36. De buurt is een begrip in Berlijn. De straat is de oudste winkelstraat in Kreuzberg. In de negentiende eeuw lagen hier de grote warenhuizen. Later, in de jaren '80 van de vorige eeuw, stond de straat vooral bekend als het centrum van de kraak- en punkscene. De hele dag door slenterden punks met een blik bier in de hand en een hond als kameraad over het trottoir. Op 1 mei was het helemaal feest, want dan kwam iedereen bij elkaar om te protesteren tegen het kapitalisme en om met de politie te vechten.

Die tijden zijn voor een groot deel voorbij. Er lopen nog wel punks, maar dat zijn er veel minder. En er is nog wel iets te doen op 1 mei, maar dat is allang niet meer alleen in de Oranienstrasse. Een groot deel van de scene heeft zich verplaatst naar de oostelijke wijken en doet daar wat ze eerst in Kreuzberg deden. De straat heeft zijn belang voor de wijk echter nooit verloren. Nog steeds zijn er talloze restaurants en cafés. Er zijn muziekwinkels, kunstgaleries en kledingzaken. En het leven speelt zich bij goed weer nog steeds voor een groot deel op straat af.

De Oranienstrasse is een mooi voorbeeld van wat ze in Berlijn een 'kiez' noemen; een 'buurt' waar de mensen niet alleen wonen, maar ook leven; waar ze elkaar kennen, inkopen doen en die ze een warm hart toedragen.

Highlights:

Nr. 190: De club SO36 was vanaf 1980 een van de belangrijkste centra voor punk en wave in Berlijn. Door de jaren heen heeft de club zich ontwikkeld tot een breder centrum dat maatschappijbewust vooral muziekcultuur programmeert. Er zijn avonden voor homo's, voor vrouwen, voor multiculti's, maar er zijn ook gewoon feesten met elektronische muziek of concerten.

Nr. 187: Café Roses is ongetwijfeld het bekendste homo-café in de wijk. Het café is kinky en trashy en ook interessant voor niet-homo's. Al was het maar omdat Roses nog tot laat open is. De vitrine aan de straat geeft al een klein voorproefje van de inrichting van het café.

Nr. 183: De oranienhof is een bedrijvencomplex dat ontstaan is in 1906/1907. Aan de straatkant bevindt zich een vijf verdiepingen hoog woonhuis. Het huis is mooi versierd met neo-barokke elementen. Wie door de poort gaat, komt uit op drie geschakelde binnenplaatsen. Deze boden vroeger plaats aan twintig tot dertig bedrijfjes die onder andere zilverwaren, speelgoed en uurwerken produceerden. In de tweede wereldoorlog werd het complex zwaar beschadigd. Tot 1965 werd het helemaal gerestaureerd. Momenteel zijn in de Oranienhof zo'n twintig bedrijven gevestigd. Het bouwwerk staat onder monumentenzorg.

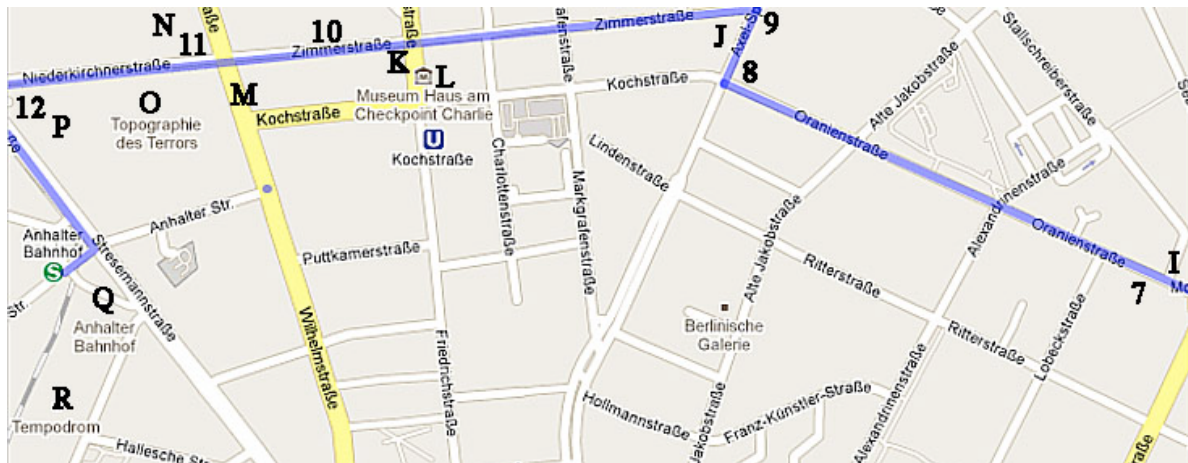
Nr. 166: Mooi voorbeeld van een Berlijnse huurkazerne met aan de straatkant de grotere en lichtere woningen en achter de poort de steeds donkerder wordende binnenplaatsen (hinterhöfen) met steeds kleiner wordende woningen. Wie binnengaat, kan nog steeds een beetje de sfeer van het begin van de twintigste eeuw proeven. Het gebouw staat onder monumentenzorg.

Nr. 162: Max und Moritz is een van de meest traditionele horeca-zaken in dit deel van de stad. Het café heeft voor het eerst zijn deuren geopend in 1902. De naam is ontleent aan twee 19de eeuwse Beavis & Budhead-achtige figuren uit een strip van de humorist Wilhelm Busch. De gastronomie

bevond zich aanvankelijk op de eerste twee etages, op de derde etage was de keuken en daarboven de slachterij en de rokerij. De tekenaar, fotograaf en kenner van het hoeren- en boevenmilieu Heinrich Zille was een van de stamgasten.

Na een aantal jaren te zijn gesloten, heeft het café/restaurant in 2001 een nieuwe start gemaakt. Bij binnenkomst vallen meteen de drie grote gipsreliëfs op die scènes uit de verhalen van Busch verbeelden en die ooit op de binnenplaats van het café stonden. Behalve drank en een zitplaats in een historische omgeving biedt Max und Moritz traditionele Berlijnse gerechten als Bollenfleisch en Eisbein.

7. Loop door en steek de Moritzplatz over en loop verder door de Oranienstrasse.

I. Otto-Suhr-Siedlung

Vorbij de Moritzplatz staat aan de rechterkant een aantal flats: de Otto-Suhr-Siedlung. Dit complex is een van de eerste grote wederopbouw-projecten van na de tweede wereldoorlog in West-Berlijn. De Otto-Suhr-Siedlung (gebouwd tussen 1956 en 1963, genoemd naar een spd-politicus) is een voorbeeld van de na-oorlogse bouwwijze waarbij wonen en werken werden gescheiden. Dit in contrast tot de huurkazernes van voor de oorlog. Door zes tot acht etages hoge gebouwen loodrecht op elkaar neer te zetten ontstonden halfopen binnenplaatsen. Er was meer ruimte dan in de oudere bebouwing, maar er bleef toch iets van gezamenlijkheid.

8. Aan het einde van de Oranienstrasse maakt de straat een knik en gaat over in de Kochstrasse. Ga hier op de hoek rechtsaf de Axel-Springer-Strasse in.

J. Axel-Springer-Verlagshaus

Aan de linkerkant van de straat staat het gebouw van de Axel-Springer-uitgeverij. Dit gebouw is bijzonder omdat het door de (politiek rechtse) uitgever Axel Springer in 1966 vlak naast de muur werd gebouwd en zo hoog was dat het heel goed te zien was vanuit Oost-Berlijn. Springer wilde de DDR-leiding, die na de bouw van de muur probeerde West-Berlijn zoveel mogelijk aan het oog van de Oost-Berlijners te onttrekken, pesten. De glazen toren aan de zijkant van het gebouw is na de val van de muur bijgebouwd.

Het Axel-Springer-concern is de grootste krantenuitgeverij in Duitsland. Bekende titels zijn Bild en Die Welt.

9. Ga de eerste straat linksaf de Zimmerstrasse in.

Zimmerstrasse

De Zimmerstrasse lag tussen 1961 en 1989 tegen het niemandsland tussen oost en west aan. Links lag de westmuur en daarachter de eerste bebouwing tegen de muur aan de westkant. De rechterkant van de straat is na de Wende nieuw bebouwd. Ten tijde van de muur was dit een lege vlakte.

K. Checkpoint Charlie

Verderop bij de kruising met de Friedrichstrasse ligt Checkpoint Charlie. Dit was de beroemdste grensovergang tussen Oost- en West-Berlijn ten tijde van de muur. De overgang was de derde in het Amerikaanse deel van West-Duitsland; vandaar de naam Charlie (C, de derde letter van het alfabet).

Alleen een klein wachthuisje en grote foto van een Amerikaanse en een Russische soldaat herinneren aan de overgang.

Het wachthuisje is een replica van het echte en laat slechts ten delen zien hoe de grensovergang er uitzag. In werkelijkheid had de DDR hier een heel complex gebouwd waar mensen door een aantal gangen moesten waar paspoortcontroles, visa-afgifte en foullering plaatsvonden.

Tegenover Checkpoint Charlie, op de hoek, daar waar nu Coffeeshop Einstein is gevestigd, was vroeger café Adler. Het café wordt in menig boek genoemd. Schrijvers als John le Carré gebruikten het café om mensen die tussen oost en west reisden te observeren. Cees Nooteboom beleefde vanuit het café de val van de muur. Nu is het vooral een modern koffiehuis van waaruit je de toeristen kunt bekijken die checkpoint Charlie bezoeken en die zich laten fotograferen bij het wachthuisje.

Aan de linkerkant (Friedrichstrasse 43-44; L) ligt het Museum - Haus am Checkpoint Charlie. Dit museum bestaat al sinds 1963 als een themamuseum dat de Berlijnse muur verbindt met de mensenrechtenstrijd elders in de wereld. Na de val van de muur heeft het museum zich ten doel gesteld mensen te informeren over de muur en de misstanden onder het DDR-regime. Met 600.000 bezoekers per jaar is het museum een van de grootste toeristische trekpleisters in Berlijn.

10. Blijf de Zimmerstrasse in westelijke richting volgen. Op de volgende hoek kruis je de Wilhelmstrasse.

M. Wilhelmstrasse

De Wilhelmstrasse loopt door Kreuzberg en Mitte. Het is een straat met een roemrucht verleden. Hier waren in de negentiende en twintigste eeuw de belangrijkste regeringsgebouwen gevestigd. Verderop, rechts de straat in, lag onder andere het kantoor van Hitler met daarachter zijn beroemde bunker. Het gebouw op de hoek (N) is het voormalige Reichsluftfahrtministerium. Het is het enige nazi-gebouw hier in de buurt dat er nog staat.

11. Steek de Wilhelmstrasse over en loop de Niederkirchnerstrasse in.

O. Topographie des Terrors

Links aan de Niederkirchner Strasse ligt het Topographie des Terrors. Tussen 1933 en 1945 zetelde in de gebouwen die op dit grondstuk lagen de Gestapo (de geheime dienst van de nazi's). Hier zijn de meest verschrikkelijke plannen ontwikkeld en hebben enorme folterpraktijken plaatsgevonden. De gebouwen zijn tussen 1948 en 1956 gesloopt. Sinds 1987 zijn hier onder de naam 'Topographie des Terrors' in de blootgelegde kelders foto's uit de nazi-tijd te zien. Informatieborden verhalen van de verschrikkingen die de nazi's hebben aangericht.

Binnenkort verrijst op deze plek een documentatiecentrum. Het wordt een vierkant glazen gebouw van één verdieping waarin het verhaal van nazi-Duitsland zal worden verteld. Het gebouw wordt op 8 mei 2010 geopend; precies 65 jaar na het einde van de tweede wereldoorlog.

Langs de Topographie des Terrors staat een van de laatst overgebleven originele stukken Berlijnse muur. Voorbij de muur staat de Martin-Gropius-Bau.

P. Martin-Gropius-Bau

De Martin-Gropius-Bau is ontworpen door de architect Martin Gropius en tussen 1877 en 1881 gebouwd. Het is het eerste museum dat in Berlijn buiten het Museumsinsel werd gebouwd. Het wordt gezien als een van de belangrijkste bouwwerken in Berlijn. Dat komt door de grootte en de sierlijkheid, maar ook door de bouwstijl die doet denken aan die van architect Schinkel.

Tot de tweede wereldoorlog heeft het gebouw dienst gedaan als museum voor gebruiksvoorwerpen (kunstgewerbemuseum) en museum voor volkenkunde. In de oorlog werd het zwaar beschadigd. In 1998/1999 werd het geheel gerenoveerd. Nu wordt de Martin-Gropius-Bau gebruikt voor wisselende exposities.

12. Ga voorbij de Martin-Gropius-Bau links de Stresemannstrasse in. Bij het volgende kruispunt (met de Anhalter Strasse) staan rechts aan de overkant de resten van het Anhalter Bahnhof.

Q. Anhalter Bahnhof

Het Anhalter Bahnhof werd in 1841 geopend. Het was het kopstation van de trein naar Dessau en Köthen. Het eerste stationsgebouw was al snel te klein en werd in 1880 ingeruild voor een nieuw station. De ruïne die er nu nog staat, was de ingangshal. De sporen lagen aan de achterkant. Daar waar nu sportvelden te zien zijn en het Tempodrome; het gebouw met het tentvormige dak. De ruïne is het gevolg van een bombardement in 1945. Daarna bliezen de Amerikanen in 1948 het hele station op. De overblijfselen staan onder monumentenzorg.

R. Tempodrome

Het Tempodrome is het tentvormige gebouw dat achter het Anhalter Bahnhof staat. Het wordt gebruikt voor muziek- en variétévoorstellingen. Dit in 2001 geopende gebouw is de opvolger van een gebouw dat in Tiergarten stond in de zogenaamde Zeltstadt (tentstad); vandaar de vorm. Het Tempodrome heeft een eigen programma van grotere acts die een publiek trekken van maximaal 3700 bezoekers.

Bij het Anhalter Bahnhof zijn we aan het einde van onze wandeling gekomen. Hier is een S-bahn-station van waaruit je weer verder kunt.

Peter van der Laak voor berlijninfo.nl © 2012 Stichting Kavelpraet Nijmegen

Bron kaarten: GoogleMaps